

כלים ורות *

מאת יוסי גמזו

1

יחס זה של קביעת דרגות והבדלים בתחום זה, אף שהיא עשויה להיראות כמידת אופור-טוניזם וכעניין של דקדוקים שרירותיים ומלאכותיים, היא מידת היחס הזוי והנכון לדברים, היא ולא העיקרון המיכאני הי אומר: יהא הכל אסור או הכל מותר.

(נתן אלתרמן: ברלין וירד שלים, הטור השביעי, ספר שני, עמ' 452).

משאו של נתן אלתרמן, בשולי סידורו של ועד אגודת הסופרים העבריים, להקביל, רשמית, את פניו של גינחר גראס בביקורו בישראל — אי אפשר לו, שלא יעורר כמה תמיהות, תמיהות, לא מצד עקרי-ניותה של עמדתו — שמידת לגיטימיות שלה, ספק אם היא מוטלת בספק; אף לא מצד ההנמקתה טיעון (הנבדלים, נחרצות וברורות, מן הארגומנטאציה ה-אמוציונאלית גרידא, שנקט חלק מחברי הוועד, בפרסומיו בעתונות); התמיהות הי מתעוררות למקרא הדברים — צר צת-שורשן היא בזהותו של הכותב, ובסתירה בה נסתרים, מכוחם וב-אמצעותם, עיקרי-הבחנה וקריטריונים, שקבע אלתרמן עצמו כהי דקויותיו הפובליציסטיות, בעבר הקרוב והרחוק, לקומפלקס-בעיות זה של יחסי ישראל-גרמניה; אם כתבם וכלשונם, ואם כמשתמע ומסתבר מהם, בחינת מסקנות הי מתחייבות-מאליהן.

יצאתו של אלתרמן חוצץ, במא-טרים רבים בהם נדרש לנושא זה, כנגד, הסכנה המוחשית של פריצת מחיצות ההינזרות-ההבדילות ביחסינו עם גרמניה (ברלין וירד-ליים, עמ' 453) — ודאי שהיא מער לרת רחשי כבוד ודרך-ארץ בלב כל בר-דעת ובר-לבב בישראל; וב-לבם של רבים-רבים, וצעירים עבי-רים בכלל זה, אף הזדהות בלתי-מסוייגת, אולם, כדרך הלכות הנפי-סקות מסיה של אוטוריסטת

עם מאמרו של נתן אלתרמן „חוף-הפח' וכלי הרות“, מעריב (7.4.67)

רית" אם אין, ניצניה החדשים של התקופה הנאצית בגרמניה — ולא רק ספיחה הישנים! — נתפסים על ידנו כביטויים פוזאטים ובלתי-נחשבים לתחיתתה והתנערותה-טריבצה של המפלצת הנאצית. בכ-תב ניתן, אולי, לתרץ כל קושייה ולאחד את הקצוות, במציאות, דומה, נחרצים הדברים מסקנות וחדש-שמעית יותר — אף כי, כידוע, למציאות יש דמיון עשיר, / וגם היא עצמה לא עניה (נתן אלתר-מן: „חגיגת קיץ“, עמ' 19).

2

לא, אין כאן ויכוח בין רגש' וזין, הגיון, אין הרגש קניינם של השוללים בלבד, אך אין ה-הגיון קניינם של המ-תייבים בלבד. (נתן אלתרמן: „פולמוס הג-שק“, הטור השביעי, ספר שני, עמ' 458).

במאמרו קובע אלתרמן, כי אינו נמנה, עם מי שטוען שגרמניה כיום אינה אחרת משהיתה, בין שאר ראיות ואטריוטיים מונה הוא את עובדת מציאותם ופעילותם של סופ-ריס-לוחמים כרולף הוכהוט וכגינתר גראס. כלום אין בה, בעובדת היעדר כותם של אלה טול כוחות-שחר קיימים, בממש ובהווה — כדי לערער קטעא את מידת המוגוליי טיות שבהכללה, ארדות מציאותה המנטאלית החדשה של אותה „גרמניה אחרת“? כלום די בכך ש, המשטר אחר, החוקים אחרים, ה-משפט אחר, באותה גרמניה דהאיי דנא, שנעלה סכל ספק כי, איננה גרמניה של גבלס (שם) — כדי למחות מלב כמה עובדות היסטוריות מרות, המעידות כמאה עדים, כי אף „גרמניה של גבלס“ לא נצי-טמחה ונתרקסה אלא אי-שם, באפי-לת רבדיהם התת-קרקעיים ובחסותם של „משטר אחר, חוקים אחרים ומשפט אחר“ שקדמו להו רדויר קא משטר פארלמנטארי, חוקים דימוקראטיים ומשפט ליבראלי למ-הדין, נוסח וויימאר.

בין שאר דבריו מזכיר אלתרמן, על דרך הסארקאזם הצורב, כי בעת ביקורו בישראל התקצף אדנאואר, לשמע פסוק שהביע את הסברה שגרמניה עוד צריכה לסלס לה דרך

אל משפחת העמים, וכי „פסוק זה נמחק אחר כך, לפי דרישתה, ואנו לקחנו את דברינו חזרה, ואף על פי כן, אותו פסוק הוא אמת לאמיתתה“, כלום לא היה זה גינחר גראס שערער, תיכף לבואו, על גימתי הפיוס-והריהאביליטאציה שנתלוותה לראייתו של בן-גוריון את פנישתו רבתי-המוניטין עם הקאנצלר הגרמני הישיש ב, ואלדורף אסטוריה? כלום אין בהתמרמרותו של גראס על מחדלה של ישראל בפרשת מי-נויו וכהונתו של גלובקה, בין שאר נאציס-פעילים-לשעבר — מ-שום מוסת חותך לריחוקה של התי-זה בדבר „גרמניה האחרת“ (שעה שהיא מופקעת מידי פשוטה המי-לולי) מן המציאות?

במאמרו, התופעה המסתורית וסיבותיה (הטור השביעי, כרך שני, עמ' 482) קובע אלתרמן: „אמ-בם, מצד סכנה מוחשית אולי אין האתפרצויות האנטישמיות הל-לו... עניין חמור כל-כך, דומח שהצדק עם האומרים שעל אף הכל אין להפריז, כנגד התפרצויות אלו של אנטישמיות, שהיא לפי שעה רק אנטישמיות שבכתב ובצירי-סמ-לים, ראוי לציין את התקיפות וה-התעוררות של הממשלות ועתונות העולם העומדת בפרץ“, כלום אין עובדת התעצמותן, ולוא גם היח-סית והמיצעה לפי-שעה, של כנר פיות הנ.פ.ד. בבאירות האחרונות בכמה מגלילותיה של ארץ הרהיין — בחינת נקודה גיאומטרית נו-ספת, המתחברת, כבקו ברוד וה-ריף של התפתחות אל מה שלא הוגדר עיי אלתרמן, ב-1960, אלא כ, התפרצויות מקריות של פרחים ובריונים (שם)?

וכלום אין מלחמתו העקשנית וה-בלתי-נלאית של גראס, בנגיפים אלה של האפידמיה הפאשיסטית, ראוי לציין — בשל תקיפותו והת-עוררותו של תי-חיד הלוחם וה-עומד בפרץ — לא פחות מן המר-דה, בה, ראוי לציין את התקיפות וההתעוררות של הממשלות ועת-נות העולם העומדות בפרץ?

אכן, לא מורים עברים מישראל צריכים להתעסק ב,מה שקוראים חינוך-מחדש — דבר זה עלינו בא-מת להניח לגרמנים עצמם (מע-ריב, 7.4.67). ברם, כלום ניעורר חוצן רשמי מצד ועד אגודתם של סופרים עברים מישראל, מנוכחותו של סופר גרמני, המתעסק, כגר-סני דווקא, ב,מה שקוראים הי-נוך-מחדש — איננו בגדר עניין, שסופרים ישראלים בעלי-מצפון (ומצפון יהודי דווקא!) צריכים שלא להתעסק בו ולא לתת לו יד? (סוף בעמוד 4)

כלים ורוח

(המשך מעמוד 3)

כלום גם "דבר זה עלינו באמת להניח לגרמנים עצמם" (שם) ? ל"א" ל"ו גרמנים. למען השם? למתי מעט מסוגו של גראס. שמחדלה של אגודת הסופרים כמוהו כססירית-לחי משפילה לפעילותם האנטינאצית והזנוקו-פורמיסטית בתוככי הריי פובליקה הפדראלית? או שמא לאי דונים הרבים. זקיסו הדשניב. של האסטאבלישטנט הגרמני. נוסח קיי-לינגר. במערכות. די אבנד צייט טונג. האמבורג אבנדבלאט. קילר נאכריכטן. ובאייארקער רייר. השוטמים את גראס והשוואי בים עידוד ושמחה-לאיד מסירובה של אגודת הסופרים?

שעה ששואל אלתרמן. אם קלס"תר מניה של גרמניה זו של את"מול יכול שלא להיות נשקף אל מול חושינו ובינתנו" (שם; ההדג"שה שלי - ג.ג.) - כלום אין הוא מתעלם. על כורחו. מכך. שהימנ"עוהם של סופרי ישראל מקבלת פניו רשמית - ובהכרח סמלית. עם כל המשתמע מכך. בניסוחו. יש בה כדי לחזק. אם גם בעקיפתי-עקיפין. אותם כוחות חשכים. בגר"מניה זו של היום. אם בהאסן ואם בבאוואריה. שאף הם. אינם יכולים שלא להיות נשקפים אל מול חושינו ובינתנו? גם דחיתו ה"רשמית של גראס צ"י ועד אגודת הסופרים - ושום פיתוליי-ניסוח ו"וינגלאריות-של-תירוצים אין בהם כדי למנוע את הארתו של העניין כן - ספק אם אפשר לה שלא הצטיין במשמעוה שהיא. בהכרח חגיגת ובהכרח סמלית. השאלה היא רק אי-לו כוחות נשכרים מ"חגיגה" זו ומתי-ההשלכה הסמ"לית הנודעת למחדל זה. עם כל המשתמע מכך.

כלום בקבענו. ככלל-יסוד בסו"גיית יחסינו עם גרמניה. את הכ"פידה והבסירה התקופות בהסדרתם הפשטנית והמיכאנית של רגש והגיון' - אין עמדתו של ועד אגודת הסופרים מתמיתה לא רק מצד הרגש. אלא לא פחות מכך מצד הגיונה הציבורי והמדיני. לי צאתי בקול קורא רשמי של זאגונ"ת. במחאה על פעילותם של מדעי-נום גרמניים בפסיכיהטלים במצ"ריים. מחאה. שתוף כל צדקתה אין עמה כל סיכת. אף לא של ינק"רה) - זה כן. ואילו הקבלת פניו של סופר אנטינאצי. הנלחם בארצו כשגבו אל הקיר (ואשר ה"עלחח האפקטיבית של מלחמתו. אי"נה-נפלת. אולי. מאותו קול קר"רא) - זה לא? כלום פניו-נמ"רצות בנדון אל שליטיה של בון. שלא מעטים מבין אנשי-מינהל ומנגנון שלה היו. בעצם בגרותם. נאצים פעילים. שלא חזרו בהם מעולם. אף עשו (ועושים) כל שבי יכולתם להקיקתם של חוקיה-תמישי"נות למיניהם - כשרה יותר. מכל בחינה-סופרית שהיא. מקבלתו של סופר. שאף כי היה חבר ה"היטלר יוגנד" וחיל-שריון בנעוריו. לא העלים זאת מעורו. והרף הבטחון המלא בהיעדרה של כל אפשרות-כפרה שהיא אף על פרקינעו"רים מתועב זה. עשה היין קודש למלחמת-חרמה בנאציזם?

כלום אין. איסוא. באמירה. אני סבור. כי החלטתו של ועד אגודת הסופרים... היתה נכונה" - משום שתירה משועת לצידודו העקרוני של אלתרמן. ביחס זה של קביעת דרגות-והבדלים בתחום זה? והאין נכונותו העקרונית לקבל אותם בלי חומר וכלי-נשק. שקיבלנו. מידי ארנאואר. על אף היותו גותן חסית לגלובקה" בלי ייטרי מצפון צוס"מים אף מידי גלובקה עצמו" - נוגדת ניגוד נמרץ את סירובו לק"כלי רשמית אותם כל-י"רוח וכלי"נשק-צבוריים וספרותיים שקיבלנו מידי מחברים של "תוף-הפח" ו"ש"נות-כל"ע" על אף הימנותו בין ש"רות ה"היטלר-יוגנד" וחיל-שריון הגרמני. בנעוריו. אשר למורשתם הוא מתכחש. אקטיבית ובאומץ. בי שנות פעילותו העכשווית? כלום רק בקבלתם של כלי-נשק אופראטיביים יצוקי-מחכת מגרמניה יש משום סיפוק של אינטרס יח"די ואנטינאצי. ומצד זה. האינטי"ריס' הוא המוסר" - ואילו בקבלתם של כלי-נשק יצוקי-עופ"רתי-דפוס. בדמות ספרים אנטינאציים מגרמניה - הבאים חשבו לא רק עם העבר. כי אם. לא פחות מכך. עם הווה הממאיר. התוסס במחשכים - אין משום סיפוק של אינטרס יחודי ואנטינאצי נכות. ומצד זה - אין האינטרס' בתזקת מוסר?

או שמא נוקט אלתרמן. הכופר בהפרדה בין "הגיון" ל"רגש" בנר"שא זה - דווקא בהפרדה בין "כלים" ל"רוח"? כלום אין הדבר עלול להיראות תמוה במקצת אצל מי שכתב. באתד המופלאים בש"ריו: "קדמון הוא בנה הספרים ואין בהם חובק ידיים. / אחים המה לסתתים. לשלושת בני האל: / לי-חליפות הקור'וחום. לגאון הרוח ולמייים. / לפסלי פניה של תבל?" ("עיר היונה". עמ' 301).

3.

על אף חמת הוויכוח - לוח ויכוח שאינו יכול להיות פושר - חייבים הצדדים להיזהר עד כמה שאפשר איש בכבוד ירי"בו".

(נתן אלתרמן: פולמוס הנ"שק". הטור השביעי. ספר שני. עמ' 454).

אף יחסם של תרשישי-ספרות ועתודי-רוח. כש"י עגנון בפגישתו האישית עם גראס. וכנלי זק"ש בתגובתה התריסה לעניין החלטתו של ועד אגודת הסופרים - אפשר שאינו רלבאנטי לכבשונה של המח"לוקת. ואין מביאים ראיה מצד זה. רשאים. כמובן. פרואיקן דגול ולי ריקאנית מהוללת לגרוס כך. וכאי משורר ופובליציסט נערץ לגרוס אחרת. אלה-כן זה אצלם. כידוע. קמבחיורי. סופרית של האומה בדור זה. אלא אף מנציגיו המובהקים ביותר. של הגנוים היהודי ביצירתם הם. אף-על-פי-כן. ספק הוא אם בי סוגיית זה של "תוף-הפח" וכלי הרוח. יש בהן בנשיפותיהם המר היבוה של כלי-הרוח. קלו להתריש את צדקתן המשוטה. הגולמנית קמעא אף הבלתי-מתחכמת. של חל"מויות תוף-הפח.

ודאי. אין דברים אלה באים אלא לתעיר הערות צנועות בלבד להק"שר אקטואלי זה של פרשת-כלים" ורוח. ואף מצד זה. רחוקים הם מלמצות את עיקריו של הדיון מ"ציו שלם ומוגמר. אולם. באקלים גרוי-פולמוסי ומריר-פלוגתות כ"אקלימנו הציבורי. אפשר לא למר"תר יהיה להתריש את שעשוי היה להיראות מיותר בימים של רגיעה וצלילות-דעת מרובות יותר: את העובדה השרירה. כי חרף השנות וערעורים שבהם על מאמרו של אלתרמן - הריהם נכתבים מתוך תוקרה-אמת ודרך-ארץ. ללא-סיג למחברה.

יוסף גמזו